

244

Az olvasás titkai

Nehéz lenne az élet gyötrelmeit elviselni, ha jéghegyekké torlódott keserűségeinket nem oldanák néha kisebb-nagyobb örömek. Az én életem egyik ilyen nagy öröme a könyv, és még ennél is nagyobb öröm — sőt megnyugvás — számomra, hogy mind a négy fiam szenvedélyes olvasóvá érlelődött.

Persze, könnyű nekik! Könyvek közé jöttek, fekvőhelyük roskadozó polcok közé ékelődött, tisztuló csecsemőpillantásuk elsőnek tán a szerteszét heverő könyvkupacokat tapogatta végig. Meg aztán, amíg olvasni nem tudó csöppségek voltak — és még sokáig —, az anyjuk minden áldott este mesét olvasott, mondot, énekelt nekik.

De ha tőlem kérdezné valaki, hogy mi gyűjtötte föl bennem a könyvek iránti már-már beteges szerelmet, bizony, nehezen tudnék rá válaszolni. Abban a félreeső, kicsi szabolcsi faluban és abban a gazdálkodó-hivatalnok családban, amelyben gyermekkorom szívárvány-csofát megéltem, ritka madár volt a könyv. Néhány Jókai, Mikszáth, Gárdonyi; néhány szentimentális történet meg néhány meséskötet — ebből állt a „könyvtár”. Egy meséskönyvemre emlékszem, száz mese volt benne meg egy csomó színes kép. Ezt szerettem legfőképp, olyanynyra, hogy még a nyíregyházi középiskolába is magammal vittem. Családom, házam, mindenem elpusztult a háborúban; meséskönyvem is elveszett. Egy lapja azonban valahogy megmaradt, az,

amelyik Hamupipókékat mutatja, búzaszemelgetés közben.

Arra sem emlékszem világosan, hogy ki és mi adta a további lökéseket. Pesten, a háború után, egyszer csak azon vettem észre magam, hogy rajongok Thomas Mannért, akiről addig — huszonkét éves koromig! — semmit sem hallottam. Meg aztán hogyan is van az, hogy hiába beszélték tele a fejemet Jókait fitymáló barátaim igen bölcs érvekkel; Jókai-szerelmem máig renditetlen maradt, és együtt szeretem Jókait, Mannt meg Updike-ot?

Ezért tűnik számomra megfejthetetlen rejtélynek az olvasás, minden néma titkával együtt. Ki, mit, miért, hogyan, mennyit, mikor olvas? S valószínűleg ezért vetem rá magam mohó kíváncsisággal azokra az íróskora, amelyek ennek a titoknak a megközelítésére vállalkoznak.

*

Épp egy ilyen, titokfeszegető könyvecskét tartok most is a kezemben. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár adta ki, címe: *Ötven fiatal olvasói portréja*.

Logikusnak érzem, hogy az olvasás titkai a pszichológusokat meg a könyvtárosokat érdeklik elsősorban. A pszichológusokat, akik a lélek rejtett mozdulásait kutatják — és a könyvtárosokat, akik viszont igen érthető és méltánylandó praktikus okokból szeretnék földeríteni olvasóik indítékait, igényeit, izléskacskarin-

góit. A könyvtárosoknak ez az egészséges kíváncsiszkodása egyáltalán nem új keletű, és nem a modern szociológia találmánya. Váradi Irma például, a Fővárosi Könyvtár egyik könyvtárosnője már hatvan esztendővel ezelőtt bevallotta: „Nem mulasztottam el egyetlen alkalmat sem, hogy a gyermekolvasókat ki ne kérdezzem”.

Mondom, érthető ez a könyvtárosi kíváncsiság, mégis, amikor felütöm a kis, sokszorosított könyvecskét, megcsikordul bennem valami félelem-féle, hátha a túlbuzgó oknyomozók olyan, előregyártott és vastag falú izlés-skatulyákba költöztették a gyanútlan olvasókat, amelyek még jobban elárnyékolják a titkot az ember szeme előtt. Rémlik valami ilyesmi az ötvenes évek tájáról, amikor még magam is könyvtáros voltam, és az izléstipizálás rögeszméjének hálójában vergődtem.

Nos, hamar megnyugszom. Dobos Piroska és Gál Györgyné a bevezetőben nyíltan bevallják, hogy „sok illúzióval kellett” leszámolniuk, és hamisítatlan hűséggel közlik az ifjú olvasók vallomásait.

Más kérdés, hogy mennyire hitelesek, mennyire őszinték ezek a szubjektív és ellenőrizhetetlen vallomások. Bevallom, akkor sem nyugtalanodom, ha egy-egy fiatal a valóságosnál ideálisabb képet rajzolt önmagáról. Egyetértek a szerkesztőkkel, hogy „már az is jelez valamit, ha egy fiatalban megfogalmazódik az az ideális kép, amelyenné válni szeretne...”

*

Milyen hát az az ötven fiatal, akinek portréját a Szabó Ervin Könyvtár közreadta?

Ilyen is, olyan is: mindenféle.

Tizenévesek, huszonevesek. Diákok, ipari tanulók, egyetemisták, dolgozók.

Hasonlóan minden kor fiataljaihoz, a tizenöt éveseket, a gyermekkönyvtárból a felnőttek könyvtárába kerülőket — szerencsére! — ma is a „könyvfalás”, a kalandos történetek iránti mohó kíváncsiság jellemzi. Csaponganak összevissza, izlésük, érdeklődésük kialakulatlan. Lehet, hogy egyesek — tán még az iskolát is hibáztatva, hisz ez ma nagy divat! — nyugtalanodni fognak emiatt. Én örülök neki, mert borzalmasnak érezném, ha egy tizenöt éves ifjú — bármily tehetséges is — pontosan körülhatárolt igény-kövületekkel bástyázná körül magát. És, hogy a jelen kevésbé érdekli őket, mint a múlt? Ó, istenem, hát a múltban sokkal izgalmasabb dolgok történtek! Ne feledjük, nekik a második világháború is a régmúltat, az élet előtti ösködöt jelenti!

Érdeklődésük lassan siklik a jelen felé, s tizenhét-tizennyolc éves korban a mában vet horgonyt. Kusza indázatú, modern életünk ábrázolatát szeretnék visszaolvasni a könyvekből. De, ismétlem rettenetesen félek az általánosításaitól, mert hisz ebből az ötven vallomásból is azt olvasom ki, hogy egyikük a szépprózát szereti, a másik az ismeretterjesztő meg a tudományos irodalmat, a harmadik a verseket is kedveli — jaj, ezek nagyon kevesen vannak! —, a negyedik az érzelmességekben lel gyönyörűséget, az ötödik főleg „könnyű”, a hatodik főleg „nehéz” könyveket olvas, a hetedik vásárol is, a nyolcadik soha nem vásárol könyvet, a kilencedik könyvek között nőtt fel, a tizediknek soha nem volt otthon könyvtára — és így tovább és így tovább.

Akad olyan — ez a túlnyomó többség! —, akit a család indított el az olvasás útján, másokat az iskola, megint másokat meg az, hogy eljött valakivel, egyszer, kísérelésként, a könyvtárba, s ottragadt. Vannak, akik egyszerre több könyvet, és vannak, akik egyidőben csak egyetlen könyvet olvasnak. Egyesek írók szerint kéri a könyveket, mások témák vagy nemzetiségek szerint. Az egyik egyetemista a kritika jelzései szerint halad, a másik csak a saját olvasmányélményében hisz.

Egy ifjú azért szeret olvasni, mert „erős oldalam az irodalom”, a másik azért, mert „megismerem a világ problémáit, művelődöm”; egy gimnazista a klasszikusokra esküszik, mert „az emberi problémákra csak ők adnak feleletet”, de társa már csak „unalomázó” foglalatosságnak tartja az olvasást. Egy huszoneves csecsemőgondozónő szerint „a könyv leköti a figyelmet, és sok érdekes dolgot tudok meg”; a 24 éves felszolgáló viszont azért nem olvas soha szakkönyvet, mert „elég volt azt az iskolában megtanulni”. Itt-ott már 16—20 éves korban fölbukkan az esztétikai, sőt nyelvi igényesség, de akad olyan is, aki csak azért olvas, hogy társaságban legyen miről beszélgetnie; míg a másik pánikszerűen kerüli a könyvekről való társalgást. Pedig buzgó olvasó, de úgy érzi, hogy nem ért „ehhez a témához.”

*

Ahány vallomás, annyiféle igény, izlés, ok, indíték, szándék, cél, titok. Nyugtalanokodjam a tarka és ellentmondásos kép miatt? Több okot éreznék a nyugtalanosságra, ha uniformizált tömeg nézne rám a könyvecskéből.

De azért azt sem merném állítani, hogy teljesen nyugodt vagyok. Némelyik val-

4 -
lomásból szinte tudatos igénytelenséget vélek kihallani. Szomorú leszek, ha arra kell gondolnom, hogy minden valószínűség szerint e között az ötven fiatal között is akadnak olyanok, akiknek a könyv talán később is csak egyfajta „szórakoztató eszköz” marad; akik egész életükben a váltott paripákon nyargaló izgalmakat hajszolják, vagy akik a könnyfacsaró beteljesülések langyos hullámain óhajtanak ringatózni.

Azt hiszem, ideje szembenéznünk az-
zal a türelmetlen tévedésünkkel, hogy az igény- és ízlésszint növekedése valamiféle gyors és lezárható folyamat. Generációként újratermelődő jelenségekről van szó, amelyekkel minden könyvtárosnak és pedagógusnak napról napra, évről évre újra meg újra meg kell küzdenie. Türelmesen, kitartóan, megértően és gyöngéden foglalkozva a nagy útra indulókkal, nehogy elriasszák őket a csúcok ködbevező magasságaitól.

*

Azzal kezdtem, hogy titokfeszégető könyvecskét tartok a kezemben. Egy ilyen „olvasáselemző vizsgálat” minden bizonnyal jó segédeszköz a könyvtárosok

eredményesebb pedagógiai munkájához. De én vajon közelebb kerültem-e a titok megfejtéséhez? Az olvasás rejtélyének nyitjához?

Aligha!

Hiába nagyítóztam végig ennek az ötven fiatalnak meghatóan őszinte vallomását, az olvasás nekem továbbra is megfejthetetlen titok maradt. A szellem és a lélek gyönyörűséges játéka. Egy kozmikus, tündöklő szivárvány, amelynek megszámlálhatatlanul sok színárnyalatát az írók, könyvek és olvasók alkotják.

Még nagyobb rejtély azonban számomra, hogy miért nem olvas valaki? Hogyan lehet könyvek nélkül élni? Pedig nagyon sokan élnek nélkülük. Ők nincsenek benne ebben a könyvecskében. Ők a láthatatlan felhő e körül a csodálatos szivárvány körül.

Mi lesz velük?

Bízom a könyvekben és reménykedem. Talán eloszlik egyszer ez a felhő is.

És akkor talán megpillanthatom a szivárvány soha nem sejtett, teljes pompáját.

A titkot és a magarázatot.

Győri György